

De tweede generatie: trauma's, taboes en sterktes bij kinderen van Holocaustoverlevenden

Een samenwerking van:

© 2015, Esther Landau

info@integra.care

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Trauma's

Vragen:

- Wat is een trauma?
- Is het mogelijk om een trauma te erven dat men niet zelf heeft meegemaakt ?
- Zijn er meer psychische problemen bij kinderen van Holocaustoverlevenden dan bij kinderen van ouders die de Holocaust niet hebben meegemaakt?

Waarom geen secundaire traumatisering van de tweede generatie?

(Van Ijzendoorn et al., 2003)

1. Trauma werd niet veroorzaakt door hechtingsfiguren
  - + veel overlevenden waren niet persoonlijk getuige van de ergste gruwelijkheden (ondergedoken)
  - + veel overlevenden hebben voorafgaande aan WWII een aantal jaren een relatief rustig famielieleven geleid
  - = meestal **veilige hechting**
2. Wellicht **geen sterke genetische aanleg voor PTSD** (getuigenissen van kampoverlevenden over de noodzaak om de eigen gedachten en gevoelens ondanks alles coherent en betekenisvol te houden voor het overleven)
3. Sociale **ondersteuning** na de oorlog verminderde de symptomen - oprichting van nieuwe gemeenschappen wereldwijd en later ook stucturen ter nagedachtenis van de slachtoffers - **betekenisgeving**. Studie van Nadler et al. (1989) toont aan dat 40 jaar na WWII overlevenden in een kibboetz minder symptomen vertoonden dan overlevenden in een stad. Verrassend genoeg geen globaal verschil tussen overlevenden in Israël en elders na WWII:
  - sabracultuur - verbod om over de oorlog te spreken
  - stress van het dagelijkse leven (oorlogen en terreur → studie van Solomon et al. (1988) : soldaten (Vietnam, Israël, ...) uit de tweede generatie lopen meer kans op PTSD)

Taboes

Thema's:

- De 'conspiracy of silence'
  - Boosheid en schuldgevoelens
  - Hiërarchie van het lijden
  - Overige emoties
- Overbescherming, controle en autonomie
  - Eten
- Andere invloeden
  - Ontworteling (emigratie)
  - Immigratie
  - Familiestructuren en - processen
  - Persoonlijke processen

De 'conspiracy of silence'

(Wiseman et al., 2006)

Het overgrote deel van de tweede generatie is (zeker in de kindheid) opgegroeid met een communicatiepatroon dat onderzoekers de 'conspiracy of silence' hebben genoemd. Dit was een onuitgesproken overeenkomst waarbij:

- de ouders niet spraken over wat ze hadden meegemaakt omdat ze probeerden te vergeten, zich aan te passen aan de nieuwe sociale context en omdat ze geloofden dat hun kinderen enkel normaal konden opgroeien als hen niets over de Holocaust zou worden verteld. Sommige psychologen denken dat overlevenden onbewust bang waren voor de razernij die datgene wat hen overkomen was in hen opriep, waardoor de eerste generatie aanvankelijk niet anders kon dan zwijgen.
- de kinderen aanvoelden dat hun ouders de nood hadden om te zwijgen en bijgevolg niet (meer) vroegen.

Volgens Wiseman et al. (2006) is de manier waarop er binnen families is gecommuniceerd over de Holocaust van grote invloed geweest op de emotionele ervaringen van de tweede generatie. **Niet of te weinig communiceren leidde tot meer stress, het onderdrukken van boosheid en het ervaren van schuldgevoelens.**

Hiërarchie van het lijden

Volgens Gottschalk (2003) hebben kinderen uit de tweede generatie zelden uiting gegeven aan de gevoelens die gepaard gingen met hun lijden (boosheid, wrok, vijandigheid) omdat zij vonden dat hun ouders al genoeg hadden geleden. Het lijden van de tweede generatie was (en is) een groot taboe in het licht van het 'grotere' lijden dat de eigen ouders hadden meegemaakt.

Sommige deelnemers aan het onderzoek van Gottschalk gaven zelfs aan dat zij druk voelden om positieve emoties te uiten jegens hun ouders, ook wanneer zij die niet echt voelden (liefde, tederheid, vergiffenis). Dit is volgens Gottschalk geen uniek fenomeen van de tweede generatie. Wat wel uniek is, zijn de redenen die de tweede generatie aanbrengt voor dit mechanisme: de hiërarchie van het lijden.

Volgens Davidson et al. (1980) kwam het soms voor dat ouders uitdrukkelijk zelf verwezen naar hun eigen lijden om aan te geven hoe banaal het ongemak of lijden van hun kinderen was (vergelijk met fragment uit het boek *Von Zuhause wird nichts erzählt* van Laura Waco).

Eten

Sindler et al. (2006) onderzochten de effecten van voedselonthouding bij overlevenden van de Holocaust en vonden dat zij 50 jaar later nog steeds een of meerdere van de volgende gedragingen vertoonden:

- Moeite hebben met het weggooien van voedsel, ook als het voedsel bedorven is.
- Veel meer voedsel dan ze nodig hebben thuis opslagen.
- Intens verlangen naar bepaalde soorten voedsel.
- Moeite hebben met in de rij te moeten wachten op eten (bv. op restaurant).
- Angst ervaren wanneer voedsel niet gemakkelijk beschikbaar is (bv. op reis).

-> Eten was vaak een thema waarrond Holocaustoverlevenden zich overbeschermend en dus controlerend opstelden t.a.v. hun kinderen.

Andere invloeden

Bar-On (1998) en Kahane-Nissenbaum (2011) wijzen erop dat **niet alle variabelen die in de opvoeding van de tweede generatie een rol hebben gespeeld, een (direct) gevolg zijn van de Holocaust.** Hierbij kunnen wij ten minste vier factoren onderscheiden:

- Ontworteling (emigratie)
- Immigratie
- Familiestructuren
- Persoonlijke factoren

Sterktes

Algemeen genomen is er veel minder onderzoek gedaan naar de sterktes die de tweede generatie heeft ontwikkeld dan naar de problemen waarmee zij te maken heeft gehad (Kellerman, 2001).

Thema's

- Veerkracht
- Noden van het kind
- Herinnering als bron van sterktes